

Medya ve Mültecileri Sivil Toplum Üzerinden Okumak: Mülteci-Der Örneği

Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI*

Öz

Medya ulaştığı en son teknolojiler aracılığıyla günümüzde, insanlığın en utanç verici, en savunmasız ve çaresiz kaldığı anlarına yani savaşlara tanıklık etmemizi sağlıyor. Bilindiği gibi Körfez Savaşı, izleyicilerin o güne kadar görmedikleri şekilde adeta bir sinematografiyle, gerçek savaş görüntülerini alımlayabilmeleriyle, medyanın savaşı yansıtmada bir milat olmuştur. Bugün geldiğimiz noktaysa, savaşın bizzat içinde (-imiş gibi) hissederek, güvenli ortamlarımızda olup biteni izleme konforunun da ötesine geçmiş görünüyor. Medya alıcıları/hedef kitleleri, artık savaşlardan en çok etkilenenlerin -yani çocuklar, kadınlar, yaşlılar kısacası tüm sivillerin- yaşadıklarına tanıklık etme ve haberdar olma boyutuyla karşı karşıyalar. Bu durum, tek tek ülkeler ve devletleri yönetenlerin dışında bireylerin ve sivil toplumun da olaylarla ilgili insiyatif ve sorumluluk alabilme taleplerini beraberinde getiriyor.

Çalışmada, Türkiye’de mültecilerle ilgili kurulan ilk sivil toplum kuruluşu olarak mülteci, göçmen, sığınmacı olarak adlandırılan insanların haklarını korumak ve savunmak için kurulan Mülteci-Der’in medyada ne ölçüde yer bulabildiği içerik analizi ve söylem analizi yöntemiyle araştırılmıştır. Derneğin medyada hangi ölçüde ve ne tür haberlerle temsil edildiği, Mülteci-Der’in konu ile ilgili kamuoyu ve gündem oluşmasına katkısını da göstereceğinden anlamlı görülmektedir. Suriye’de 2011 yılından beri devam eden savaştan hareketle, medyanın Suriyeli mültecilere ilişkin haberleri, yine mültecilere yönelik çalışmak için kurulmuş bir sivil toplum kuruluşu olan Mülteci-Der adlı kuruluş üzerinden analiz edilmiştir. Sonuç olarak derneğin faaliyet ve açıklamalarına ulusal basının sınırlı düzeyde yer verdiği, yerel basının haberlerinin ise ülkenin genelinde bir kamuoyu ve gündem oluşturmaktan uzak olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Mülteciler, Kamuoyu, Gündem Oluşturma, Mülteci Politikaları.

* Yrd.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, kubraguran@hotmail.com

Understanding Media and Refugees Through Civil Society: Mülteci-Der Case

Abstract

Media allows us to witness to the moments – to the wars in which humanity remains most embarrassed, most vulnerable and most desperate - today via the latest technologies. It is known that the Gulf War was a turning point in media's illustration of a war, meaning that its representation of actual war footage as a cinematography to the audience in a way never seen before. The point where we have arrived at today seems that it has gone beyond watching the war in our safe places by feeling as if we were directly involved in it. Media receivers/target audiences are now facing the witnessing and being aware of the incidents that all civilians –especially the most affected ones, children, women and elderly people- experienced. This situation brings along the demands of societies who are willing to take responsibilities and initiatives about the events they witnessed, besides the countries and the governments.

In this study, the extent to which Mülteci-Der as a non-governmental organization that works for refugee problems can represent itself in the media is analyzed by content analysis and discourse analysis methods. In what extent the association is represented and with what types of news it is represented is considered significant, since it shows Mülteci-Der's contributions for creating an agenda on the subject. With reference to the ongoing war in Syria since 2011, the media news regarding Syrian refugees have been analyzed over Mülteci-Der, which was established as a non-governmental organization in order to work for refugees. As a result, it is seen that the national press reserves a limited attention about the association's activities and statements, and the news of local press seem to be far from creating an agenda and public opinion throughout the country.

Keywords: Refugees, Public Opinion, Agenda Setting, Refugee Policies.

Giriş

Günümüz modern demokrasilerinde bireyler, tercih ve taleplerini ortaya koyma, toplumsal meselelere katkı anlamında daha aktif olma ihtiyacı duymaktadır. Bununla birlikte, medyanın bireylerin ve toplumların gündemini inanılmaz bir hız ve ölçüde belirleyebildiği zamanımızda, gündemdeki konular ise alıcıların her bir haber üzerinde düşünmesine imkan bırakmayan biçimde çok ve çeşitlidir.

Örgütlü ve otonom sosyal gruplardan oluşan sivil toplum kuruluşları, bireylerin demokratik talep ve katılımının sadece seçim dönemlerinde oy kullanmakla sınırlı kalmaması amacına hizmet etmektedir. Diğer yandan sivil toplum kuruluşları, faaliyet gösterdikleri alanla ilgili toplumun geri kalanının da sorumluluk alması ve kamuoyu desteği için medyada çeşitli etkinlik, açıklama vb. haberlerle gündem oluşturmaya çalışmaktadır. Gündem oluşturmada medyanın rolü, belirli olay ve durumları sadece gündeme getirmekle kalmayıp, gündemin kendi içindeki önem sıralamasını da belirlemesinden kaynaklanmaktadır (Özerkan & İnceoğlu, 1997, s. 86).

Bu bağlamda çalışmanın sorunsalı, Mültecilerle Dayanışma Derneği yani kısa adıyla Mülteci-Der'in hangi açıklama ve faaliyetlerinin, medyada ne ölçüde yer bulabildiğidir. Bununla beraber, bir sivil toplum kuruluşu olarak Mülteci-Der'in soruna yönelik gündem ve kamuoyu oluşturma çabasını ne ölçüde gerçekleştirebildiği de çalışmanın bir diğer önemli sorunsalıdır. Buradan yola çıkılarak, bir sivil toplum kuruluşu olarak mültecilere ilişkin soruna ne ölçüde katkı sağlayabildiği incelenecektir.

Çalışmanın kapsamı, Türkiye'de mültecilerle ilgili çalışmak için kurulan ilk sivil toplum kuruluşu olan ve mülteci sorununa önemli ölçüde tanıklık eden şehir olarak İzmir'de kurularak çalışmalarını sürdüren bir sivil toplum kuruluşu olarak Mülteci-Der ile sınırlı tutulmuştur. Derneğin yazılı basına yansıyan haberleri 1.1.2015 ile 1.1.2016 arasındaki bir yıllık süreyle sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada Mülteci-Der hakkında basına yansıyan haberlerden benzer ana temalara sahip olanlar içerik analizi yöntemiyle kategorilere ayrılarak incelenmiştir. İnceleme sonucu oluşturulan üç ana kategori ve elde edilen verilerden yola çıkılarak gazetelerin haberlerinde hangi ana tema üzerinde yoğunlaşıldığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu haberlerin yer aldığı gazeteler ulusal, yerel, bölgesel olarak sınıflandırılarak bu üç kategoride basının ilgi düzeyi ortaya konmuştur. Ardından çalışmadaki haberleri temsilen ulusal, bölgesel ve yerel gazetelerin birer haberi söylem analizine tabi tutulmuştur. Böylece; "Mülteci-Der basında hangi haberlerle ve ne tür haber içerikleriyle daha fazla yer bulmuştur?", "Dernek ulusal basında gündem yapılmış mıdır?", "Yerel ve ulusal basında haber olan derneğin hangi tür faaliyetleridir?" sorularına açıklık getirmek amaçlanmıştır.

Sivil Toplum Kavramı

Sivil toplum kavramının literatürde pek çok tanımı yapılmış, Batı siyasal literatüründe sivil toplum ise politik toplumla eş anlamlı kullanılmış, 18. yüzyıldan sonra ise sivil toplum kavramı, devlet alanı dışında ayrı bir alan olarak kabul görmüştür (Çaha, 2010, s. 24). Diğer bir tanımlamayla sivil toplum, devletle aile arasındaki kamusal alanda faaliyet gösteren, özerk, gönüllülük esasına dayanan, çoğulcu bir yapıya sahip olan ve birey-devlet müzakeresini temin eden sosyal örgütlenmelerden oluşan bir ara alan olarak da ifade edilebilir (Aslan, 2010, s. 360).

Kavramdan genel olarak anlaşılan iki yaklaşım şöyledir: Birincisi sivil toplumu, bireyler arasındaki karşılıklı anlaşmayla doğal toplumun aşılması sonucunda oluşan politik toplum olarak kabul etmişken; diğeri sivil toplumu devletin dışında yer alan ve devletle nihayete erecek olan tarihsel geçici bir aşama olarak kabul etmiştir (Çaha, 2010, s. 24).

Sivil toplum, toplumun tüm kesimlerini içine alacak şekilde; sivil alanda faaliyet gösteren gönüllü örgütler, düşünce kuruluşları, hükümet-dışı örgütler, sendika ve dernekler ve çeşitli meslek örgütlerinden oluşmaktadır. Sivil toplum, özel olarak niteleyebileceğimiz toplumun tüm kesimlerini içine almaktadır. Toplumun entelektüel, dinsel ve ahlaki hayatını da içine alan daha geniş bir yaşam alanını kapsamakta olan sivil toplum, bu nedenle bireyleri ve toplumu ikna mekanizmasına dayanmaktadır (Uluç, 2013, s. 401).

Sivil toplum Çaha'ya göre, daha fazla katılımcı demokrasi ideali üzerinde gelişmektedir. Bu nedenle, devletin toplumsal, siyasal ve ekonomik hayatın en ince noktalarına kadar hakim olduğu sosyalist ülkelerde değil, devletin temel faaliyet alanlarıyla sınırlı olduğu liberal kültürü benimsemiş demokratik ülkelerde gelişebilmektedir (Çaha, 2012, ss. 140-141).

Bir toplumda sivil toplumun varlığından söz edebilmek için olmazsa olmaz koşullar bulunmaktadır. Bunların ilki devletin hukuk devleti özelliği taşımasıdır. Böylece devletin tüm sivil toplum kuruluşlarına eşit ve aynı mesafede yaklaşması sağlanabilir. Diğer özellikler ise toplumdaki farklılaşan örgütlü grupların varlığı ve bu örgütlerin özerk hareket edebilme imkanı yani devletten otonom yapıda olmasıdır.

Sivil toplum, Batı'da uzun bir geçmişi olan, çok yönlü bir kavram olup, sivil vatandaşlık çerçevesi içinde mutlak devlete karşı, liberal devlete ve daha sonra da refah devletine ulaşan bir süreç geçirmiştir. Doğu'daki toplumlara ise oryantalist bir bakışla yaklaşarak, Batı'daki tecrübelerle kıyasla bir sivil toplumun bulunmadığı öne sürülmüştür (Akşit, 2005, s. 65). Türkiye'de sivil toplum kavramının tam olarak Batı'da doğduğu şekliyle bir anlam ifade etmediğini belirtmek gerekir. Özcan'a göre, Türkiye'de sivil toplum kavramının gerçekçi bir rol üstlenmesi için öncelikle devlet dışı özerk bir alanı ortaya çıkarma çabası içinde olması gerekmektedir. Bunun yolunun da devlet, ordu, toplum ve oligarşi gibi kavramların tanımlanmasından geçtiğini ifade ederek, ancak bu şekilde gerçek bir demokrasi tanımı yapılarak bunun içinde bir sivil toplum oluşturulabileceğini işaret etmiştir (Özcan, 2005, ss. 13-14).

Sivil Toplum Kuruluşları ve İşlevleri

Sivil toplum kuruluşları, toplumun beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda, belirli talepleri dillendirmek amacıyla örgütlenmiş, devlet dışı yapılar olarak tanımlanabilir. Günümüz modern dünyasında sivil toplum kuruluşları, bireylerin devlete ve siyasal süreçlere katılımının bir aracı olarak görülen yapılar olarak önem kazanmıştır.

Dünyada, sivil toplum kuruluşları ismiyle ilgili genel olarak şu tür kullanımlar bulunmaktadır: Birincisi, Amerika ve Japonya tarafından tercih edilen "Kâr Amacı Gütmeyen Örgütler (Non Profit Organization, NPO)"; diğeri ise Avrupa ve diğer ülkelerde kullanılan "Hükümet/Devlet Dışı Örgütler" (Non-Governmental Organization, NGO) olarak öne çıkmaktadır. Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın uluslararası boyutuna ise NGOs'a benzer şekilde, "International Non-Governmental Organizations, INGOs" ismi verilmektedir (Kaypak, 2012, s. 49). Bu tür örgütler Birleşmiş Milletler Ana Sözleşmesi'nde "Non-Governmental Organizations" olarak adlandırıldığından, uluslararası kullanımda NGO kavramı daha yaygındır (Oktay & Pekküçükşen, 2009, s. 175). CSOs (Civil Society Organizations) ise şöyle tanımlar:

İnsanların kamu alanında paylaşılan çıkarları gerçekleştirmeye çalışmak için aile/özel alan dışındaki devlet ve piyasa merkezli olmayan ve kendi kendilerine organize ettikleri tüm örgütler olarak tanımlanabilir. Örnekler; toplum temelli örgütler, köy dernekleri, çevre grupları, kadın hakları grupları, çiftçi birlikleri,

inanç temelli örgütler, sendikalar, kooperatifler, mesleki dernekler, ticaret odaları, bağımsız araştırma enstitüleri ve kar amacı gütmeyen medyayı içerir (“Working with civil society in foreign aid”, s. 123).

Sivil toplum kuruluşları olarak anılan bu örgütlenmeler, toplumsal desteğin ve kamuoyunun sağlanmasında önemli roller üstlenen, beklentiler doğrultusunda kamu bilincini geliştiren, demokratik katılımın gerçekleşmesine imkan veren ve karşılıklı olarak etkileşime olanak sağlayan örgütlenmelerdir.

Günümüzde sivil toplum kuruluşları, kendilerine yeni roller üstlenmişlerdir. Sivil toplum kuruluşları, çalıştıkları tek bir konuda uzmanlaşmış ve güçlenmişlerdir. Bu nedenle çok çeşitli sorunlara çözüm bulma çabasındaki resmi kuruluş ve devletlere karşı daha avantajlı bir durumda oldukları söylenebilir. Bu özellikleri de kitlelerin desteğini arkalarına alabilmelerini sağlamaktadır (Yavuz & Kaynar, 2015, s. 191).

Tarihsel süreç içerisinde ise sivil toplum kuruluşlarının aynı zamanda baskı grupları olarak da işlev görmeye başladıkları görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları, siyasal iktidar tarafından alınan ya da alınacak kararları halk oylaması yaparak ve raporlar hazırlayarak şekillendirmeye çalışırlar. Bunun yanı sıra, ikna, maddi çıkar sağlama, kitlesel eylem (açlık grevi, yürüyüş, miting vb.) yöntemlerini kullanarak iktidar üzerinde baskı kurabilirler (Çelik & Aykanat, 2006, s. 225).

Drucker’a göre günümüzde ülkelerin yönetimi, boyutları ve karmaşıklığı ile bireylerin doğrudan katılımına imkan vermediğinden, gönüllülerden oluşan örgütlenmeler, bireylerin etki yaratabilmesine, belirli bir alanda sorumluluk alabilmesine ve bu bağlamda kararlar alarak kendilerine kişisel başarı alanı oluşturabilmesine imkan tanımaktadır (Rigel, 1993, s. 45).

Sivil toplum kuruluşlarının gerek kendi varoluşlarının gereği olarak, gerekse baskı grubu özelliği taşıyabilmelerinden ötürü, toplumsal değişime katkı sağlayabilmeleri, bunun için de kamuoyu yaratma ve gündem oluşturma işlevlerini yerine getirebilmeleri gereklidir.

Kamuoyu ve Gündem Oluşturma

Modern dünyada sivil toplum, devlete karşı, gerektiğinde resmi otoritenin politikalarını yeniden oluşturacak, değiştirecek ya da sınırlayacak gücü temsil eden sosyal grupların varlığı ile özdeş görülür (Bayhan, 2002, s. 6). Devlet gücünün meşruluğunun kaynağı sivil toplum olduğundan, herhangi bir elit grup, ancak halkın onayından sonra bu gücü kullanma hakkına sahip olabilmektedir (Erdoğan, 1998, s. 224). Sivil toplum kuruluşları söz konusu bu gücü harekete geçirmek için kamuoyunun desteğine ihtiyaç duyarlar.

Kamuoyu, Kapani’ye göre, belli bir zamanda ve belli bir sorun hakkında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaattir. Bu noktada, “hakim olan kanaat” kavramından ne anlaşılacağı sorusuna da cevap aramak gereklidir. Bu soruya, kamuoyunun çoğunluğun düşüncesi olduğu kabulünden yola çıkarak sayı; yani çoğunluk cevabı verilebilir. İkinci olarak ise sayıca çoğunluk olmasa da etkin olmanın kamuoyu görüşü olarak benimsendiği

düşüncesinden yola çıkılarak, nitelik vurgusu yani etkinlik ve yoğunluk açıklaması getirilebilir. Bu açıklamalar ışığında değerlendirildiğinde kamuoyu, kendini etkin olarak duyuran kanaattir denilebilir (Kapani, 2009, ss. 161-162). Kavram büyük ölçüde Aydınlanma döneminin bir ürünüdür. Kamuoyu düşüncesi 17. yüzyılı sonu ve 18. yüzyıl liberal siyaset felsefecileri ile 19. yüzyıl demokrasi kuramıyla yakından ilişkilidir (Mutlu, 2008, s. 164).

Kamuoyunun oluşması için bazı araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde baskı grupları, siyasal partiler ve iktidarlar, kamuoyu oluşturma amacıyla çoğunlukla uzmanlardan yararlanarak siyasal reklamcılık adıyla bir düşünce ya da bir lideri kitlelere benimsetmek için çeşitli yöntem ve araçlar kullanmaktadır (Bektaş, 2000, s. 98).

McCombs tarafından 1970'li yıllarda ortaya atılan "gündem oluşturma kuramı" ise, kitle iletişim araçlarının belirli bir konuda toplumun neyi ne kadar bilmesi gerektiği konusunda belirleyici olduğu tezine dayanmaktadır. Medya, neyin nasıl görüleceğine dair önemli bir işlev yerine getirmektedir. Kamera, gazete, kitap, afiş gibi kitle iletişim araçları, gerisinde bir ekonomi politik taşıdığı gibi söyleminde yer verdiği normlarla birlikte hedef kitlesine bir bilişsel harita üzerinden olup biteni sunar (Bostancı, 2011, s. 164).

Sivil toplum örgütlerinin kitle iletişim araçlarında gündem oluşturarak kamuoyunda farkındalığın oluşmasına aracılık edebilmeleri mümkün olmakla birlikte, toplumda konuyla ilgili bilişsel bir değişim oluşmamışsa bu ilgi uzun sürmeyecektir. Bu noktada sivil toplum kuruluşlarının konuya ilişkin bilgi açığını gidererek, gündem oluşmasına aracı olmak, toplumdaki ilginin daha uzun süreli olmasını sağlamış olacaktır (Cılızoğlu & Karagöz, 2007, ss. 20-21).

Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları ve Mülteciler

Türkiye toplumu ataerkil bir aile ve cemaatçi bir yapı temeline dayandığından siyasal kültürün devletçi ve otokratik nitelikler taşıdığı kabul edilmektedir (Erdoğan, 1998, s. 396). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e tevarüs eden kimi sivil toplum kuruluşunun tek parti dönemi politikalarıyla tamamen etkisini kaybetmesinden sonra ancak 1950'de başlayan çok partili hayat, sivil toplum konusunda yeni bir dönem başlatmıştır.

1950 öncesinde, Türk milletini ayrıcalıksız ve kaynaşmış bir toplum olarak tanımlayan ve bu yönde politikalar oluşturan devlet anlayışı, devlet ile toplum arasında aracı kurumlara izin vermemiştir. Farklılıklar temelinde örgütlenmeye izin verilmemesiyle, sivil toplum alanı zayıf kalmış, vatandaş devlete daha bağımlı hale gelerek devletin topluma egemen olması sonucu ortaya çıkmıştır (Uluç, 2013, s. 407).

Türkiye'de sivil toplum tartışmalarının ise 1980'den sonra yaygınlaştığı görülmektedir. İltar Turan'ın ifadelerine göre, Cumhuriyet'in kuruluşundan 1980'li yıllara kadar genel olarak devletin otoriter anlayışı hakim olmakla birlikte, ilk askeri müdahaleden sonra yirmi yıl içinde, Türkiye'de demokratik kurumlar gelişme göstermiş, özgürlüklerin alanı genişlemiş ve siyasi kültürün içeriği demokratik bir yapı ile daha uyumlu hale gelmiştir (Uluç, 2013, s. 409).

Türkiye'de 1980'li yıllarda modernleşme, ulusal kimlik, ulusal dayanışma gibi toplumun genelini ilgilendiren konulardan çok, hava kirliliği, sağlık, turizm, çevre, insan hakları, kadın hakları gibi daha spesifik konuları savunan sosyal gruplar ortaya çıkmıştır. Bu konular, söz konusu toplumsal gruplar tarafından dile getirilmiş ve siyasal talepler yoluyla devlet politikaları etkilenmeye çalışılmıştır. Çevre, kadın hareketleri, Alevi grupların, Kürtlerin ve İslamcı hareketin talepleri de daha yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana devletin toplumun tüm alanlarına sirayet etme ve ipleri elinde tutma yaklaşımı, sivil toplum örgütlerinin eğitim, sağlık, çevre gibi toplumsal hizmetlere dahil olmasıyla yumuşamaya başlamıştır (Çaha, 2012, ss. 253-290).

Türkiye'de sivil toplumun gelişmesi, 1980'lerden sonra; ekonomide serbest pazar temelli, ihracata dönük sanayileşmeye geçiş, dinsel ve etnik temelli kimlik talepleri ve küreselleşme sürecinin başlaması gibi devletin toplumsal yaşam üzerindeki gücünün azalmasına yol açan bir dizi değişim ve dönüşüme bağlı olmuştur (Oktay & Pekküçükşen, 2009, s. 183). Toplumsal yaşamda 1980'lerden itibaren başlayan etnik, dinsel, cinsiyet ve düşünsel bazdaki çeşitlilik ve farklılaşma, Avrupa Birliği müzakere süreci ve AB reformları sonucunda da sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesine ve ön plana çıkmasına yol açmıştır (Çaha, 2012, s. 302).

Bilindiği gibi sivil toplumun gelişimi, ancak demokratikleşmenin önünü açan siyasal kültürün yerleşmesiyle mümkündür. Söz konusu siyasal kültürün ülkemizde, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan kutsal, koruyucu, merkezîyetçi, itaat edilen devlet anlayışı nedeniyle hâlâ tam anlamıyla yerleşmediği düşünülmektedir. Yakın geçmişte, özellikle 28 Şubat döneminde, devletin sivil toplum kavramını kendi tekeline almaya başlamasıyla gerçek anlamının bozulduğu ve içinin boşaltıldığı da ifade edilmektedir (Çaha, 2005, s. 11).

AB süreci ve kamu yönetimi alanında meydana gelen değişimler, söz konusu devlet anlayışını zayıflatmışsa da Türkiye'de henüz sivil toplum alanında istenilen gelişmelerin yeterince sağlanamadığı, devlet-toplum ilişkilerinde devletin baskın halinin devam ettiği belirtilmektedir (Emini, 2013, s. 49).

Türkiye'nin mülteciler sorununda karşı karşıya kaldığı durum, son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına olan ihtiyacı gösteren en açık örnek olmuştur. Türkiye, Suriye'den gelen mültecilere yönelik olarak 2011 yılı itibarıyla açık kapı politikasını resmen ilan edip uygulamaya başlayarak, Avrupa ülkelerinin sınırlarını kapamalarına ve çok sınırlı sayıda mülteci kabul etmelerine karşın, şu anda 3 milyona yakın mülteciyi barındırmaktadır. Yapılan pek çok olumlu çalışma ve çabaya rağmen mültecilerle ilgili hâlâ çözüm bekleyen pek çok konu bulunmaktadır. Bu sorunların başında hukuki statü konusu gelmektedir.

Mültecilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasında sivil toplum kuruluşlarının da devletin yardımlarına ek olarak önemli ölçüde desteği bulunmaktadır. Hak temelli çalışan ve sol eğilimli sivil toplum kuruluşlarının büyük bir kısmı gönüllülük esasına göre ya da çok küçük bağışlarla çalışmalarını yürütürken, inanç temelli kuruluşlar insani yardım konusunda daha aktif olarak fitre, zekat bağışları toplayarak, aynı ve nakdi yardım kampanyaları düzenlemektedir (Kutlu, s.

24). Önceleri medyada haber ve köşe yazılarıyla gündeme gelen Suriyeliler de; sayısal oran, yaşam koşulları ve sosyal uyum gibi konularla kamuoyunda giderek daha fazla gündem oluşturmuştur. Süreci içerisinde sivil toplum kuruluşları, düşünce kuruluşları, ilgili devlet birimleri ve akademi tarafından daha fazla ilgi görmeye başlamıştır (Çağlar & Özkır, 2015, s. 491).

Türkiye’de özellikle de Suriyeli mültecilere yönelik farklı alanlarda çalışmalarda bulunan pek çok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bunları çalışma alanlarına göre şu şekilde ayırabiliriz: Hak temelli olarak sığınmacı ve mültecilerin yaşamakta olduğu şehirlerde doğrudan bu gruba yönelik yaygın faaliyetlerine devam eden kuruluşlar: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD) ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV). Özellikle hukuki danışmanlık üzerinde yoğunlaşan Helsinki Yurttaşlar Derneği (Mülteci Hukuki Destek Programı) ve Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der); ayrıca, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), İnsan Hakları Derneği (İHD), Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları Araştırmaları Derneği (İHAD), Mazlum-Der gibi insan hakları alanında aktif olarak çalışan sivil toplum kuruluşları da sığınma alanında etkili çalışmalar yapmaya başlamışlardır (Kavlak, 2011, s. 345). Söz konusu sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra sağlık hizmetleri, sosyal destek ve insani yardımla İHH, Yeryüzü Doktorları gibi birçok kuruluş da çalışma alanlarına sığınmacı ve mültecileri de dahil etmeye başlamışlardır.

Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)

Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der), Türkiye’ye sığınmış sığınmacı, göçmen veya mülteci durumundaki sahipsiz insanların haklarını savunmak için 31 Ocak 2008 tarihinde İzmir’de kurulmuştur. Mültecilere yönelik çalışmak için kurulmuş ilk sivil toplum kuruluşu olan Mülteci-Der, genel başkanı Bekçi’nin ifadelerine göre, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin de uygulayıcı ortakları arasında yer almaktadır (“Bu soruna bütün dünya el vermeli”, 2015).

Dernek, internet sitesinde neden mülteci haklarına ilişkin çalışmalar yaptıklarını açıklamaktadır. Buna göre; iltica olgusuyla, günümüzde çok daha ciddi bir şekilde karşılaşılmaktadır. Türkiye, dönem dönem değişebilse de doğu ve güneyden, batı ve kuzeye doğru giden iltica amaçlı nüfus hareketlerinin rotası üzerindedir. Son yıllarda mülteci hareketinin yükseldiği bölgeler olarak Akdeniz ve Ege dikkat çekmekte, buna bağlı olarak hemen her gün Türkiye’nin çeşitli illerinden, ancak daha çok kıyı Ege bölgesinden trajik mülteci haberleri ulaşmaktadır (Mülteci-Der, 2016a). Bu açıklamalarla, mültecilere ilişkin sivil toplumun faaliyette bulunmasının gerekliliği Mülteci-Der tarafından ortaya konmaktadır.

Derneğin internet sitesinde, “hakkımızda” adlı başlık altında yer verdiği bilgiler İzmir’de mültecilere yönelik çalışan bir derneğin kurulmasına duyulan ihtiyacı anlatmaya yöneliktir. Söz konusu açıklamalardan hareketle İzmir’in, Türkiye’deki mülteci nüfus hareketlerinde “çıkış ili” olarak ve son bir yıl içinde de özellikle Afrikalı birçok sığınmacı için “giriş ili” olarak görüldüğü ifade edilmektedir. Derneğin çalışma alanı ise mülteci ve sığınmacılara yemek, giyim, barınma

ve tıbbi yardımın yanı sıra, Türkiye'deki varlıklarına ilişkin hukuki danışmanlık olarak ifade edilmiştir (Mülteci-Der, 2016a). Derneğin idari yöneticisi Pırıl Erçoban Hür Işık gazetesine verdiği röportajda Mülteci-Der hakkında: "Türkiye'deki mülteci, sığınmacı, korunmaya ihtiyacı olan kişiler ve göçmenlerin haklarını korumaya çalışan hak temelli sivil toplum örgütü." ifadelerini kullanmıştır. Söz konusu haberde Erçoban, sığınmacılara yardım etme noktasında devlet kurumlarına, STK'lara, yerel yönetimlere yardımcı olmaya çalıştıklarını; paneller ve ulusal bazda yürüttükleri faaliyetlerle farkındalık oluşturmaya çalıştıklarını belirtmiştir (Omaklılar, 2015). Derneğin faaliyetleri daha geniş bir ifadeyle, "Bireysel hukuksal danışmanlık ve destek, sınır/geri gönderme merkezleri izleme çalışması ve hak ihlallerinin tespiti, zorla sınır dışı, geri gönderme yasağının ihlali ve ilticaya erişim konusunda danışmanlık ve destek, temel hak ve hizmetlere erişim desteği, mülteci-göçmen hakları üzerine farkındalık oluşturma/geliştirme, savunuculuk-lobicilik faaliyetleri, kapasite geliştirme çalışmaları." olarak sıralanabilir (Kutlu, s. 14).

Öte yandan Mülteci-Der; Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları Derneği, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi ile oluşturulan Mülteci Hakları Koordinasyonu'nun da bir üyesi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Söz konusu koordinasyonun, adı geçen kuruluşların mülteci hakları alanında kendi çalışmalarına ek olarak, kamuoyu ve karar alıcılara yönelik farkındalık oluşturmak, göç ve iltica politikalarına insan hakları perspektifi çerçevesinden etki etmek amaçlarına yönelik olarak birlikte hareket etme iradesinin yansımaları olduğu ifade edilmektedir (Mülteci-Der, 2016b).

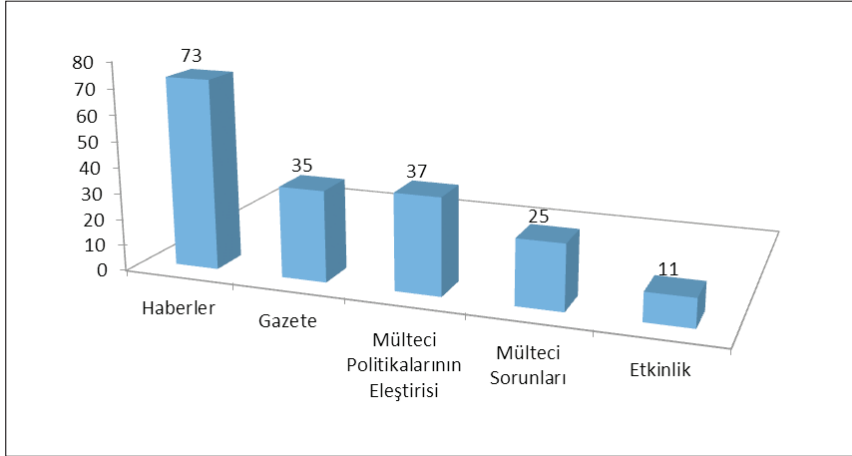
Gazete Haberleri Ekseninde Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)

Çalışmada, 01.01.2015-01.01.2016 tarihleri arasında bir sivil toplum örgütü olarak Mülteci-Der'in faaliyetlerinin yazılı basındaki haberlere yansımaları öncelikle içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizinde temel olarak, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek, düzenlenmiş verileri sonrasında okuyucunun anlayabileceği bir biçimde yorumlamak amaçlanmaktadır. Nitekim nitel içerik analizi yöntemleri, alıcıya bağlı olarak değişebilen çoklu anlamları iletme için metinlerin kapasitesini vurgulamaktadır (Gunter, 2000, s.82). Bu bağlamda uygulanan içerik analizinin ardından, çalışmada incelenen haberleri temsilen ulusal, bölgesel ve yerel gazetelerden, Mülteci-Der konulu haberleri gündeme sıklıkla taşınması ve haberlerinin içeriğinde Mülteci-Der'e geniş biçimde yer vermesi nedeniyle seçilen gazetelerin yine aynı kriterler bazında seçilen birer haberi söylem analizine tabi tutulmuştur.

Buna göre, söz konusu tarihler arasında Mülteci-Der'in yer aldığı yerel, bölgesel ve ulusal dağılıma sahip Türkçe yayımlanan, yayın periyodları ise günlük ya da haftanın belirli günleri olarak değişkenlik gösteren 35 gazeteden toplam 73 adet habere ulaşılmıştır. Mülteci-Der'in yer aldığı haberler ayrıntılı bir okumaya tabi tutularak haberin ana konu ve teması bulunarak gruplandırılmıştır. Söz konusu haberler ana temalarına göre etkinlik, siyasilerin eleştirisi, mülteci sorunları olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan haberlerin ana temaları şu şekilde dağılım göstermektedir:

Toplam 73 haberden 37 tanesi mülteci politikalarının eleştirisi, 25 tanesi mülteci sorunları, 11 tanesi ise etkinlik ana teması ile ilgilidir.

Tablo 1. Mülteci-Der Hakkındaki Haberlerin Temalarına Göre Dağılımı

Bu ana temaların kapsadığı haber içeriklerini açıklamak araştırmanın amacı açısından önem taşımaktadır:

Mülteci Politikalarının Eleştirisi: Bu ana tema, derneğin yetkililerince Türkiye ve Avrupa ülkelerinin mültecilere/sığınmacılara ilişkin politikalarına ya da kayıtsızlığına yönelik eleştirileri, mültecilere yönelik sosyal politikalar geliştirilmesi için öneriler, sınır politikalarının eleştirilmesi, sınırların mültecilere açılması çağrısı, Türk hükümetinin Suriye politikası eleştirisi, kampların fiziksel şartlarının doğrudan bir siyasi muhataba yönelik eleştirisi, Avrupa ülkeleri ve Türkiye arasında yapılan Geri Kabul Anlaşması'na yönelik eleştiriler, mültecilerin barınma gibi sorunlarının çözümüne yönelik yerel yönetimlere yani büyükşehir ve ilçe belediye başkanları ile valilere yönelik çağrılarını kapsamaktadır. Bir sonraki tema ile bu temanın ayırıcı en temel özelliği, bu temaya dahil edilen haberlerde problemden sorumlu tutulan bir otoriteye yönelik doğrudan eleştiri bulunmasıdır.

Mülteci Sorunları: Bu ana tema, Mülteci-Der'in daha çok basın açıklamaları ya da gazetelerin özel haberleri aracılığıyla kamuoyu ile paylaştığı; mültecilerin gerek kamplarda gerek şehirlerde karşı karşıya kaldığı barınma ve olumsuz yaşam koşulları, güvenlik ve sağlık sorunları, mülteci çocukların eğitim sorunları, mültecilerin Türkiye'deki hukuki statülerinin belirsizliği, olumsuz çalışma şartları, sınır ihlali ve insan kaçakçılarının yol açtığı ölümler ve sorunlar, uyum entegrasyon sorunları, şehirlerde barınmaya çalışan mültecilerin kamplara zorla götürülmesi gibi durumların tesbiti ile yaşanan insan hakları ihlallerinin ortaya konmasını kapsamaktadır.

Etkinlik: Bu ana tema ise Mülteci-Der adlı sivil toplum kuruluşunun basın açıklamaları ve röportajlar dışında, mültecilere yönelik farkındalık ve gündem oluşturmak amacıyla yaptığı

görünürlük faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda, incelenen haberlerde kendisine yer bulan, mültecilerin yaşamı konulu karikatür sergisi açmak, mülteci çocuklar ve diğer çocukları uçurtma şenliğinde bir araya getirmek gibi faaliyetler dahil edilmiştir.

Mülteci-Der adlı sivil toplum kuruluşunun söz konusu tarihler arasında yer aldığı 35 gazetedeki toplam 73 haberin aylara göre dağılımı şöyledir:

Tablo 2. Mülteci-Der Hakkındaki Haberlerin Aylara Göre Dağılımı

	OCAK	SUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
VAHDET	*				*							
GÜNLÜK EVFENSEL	*				*		*	**		*		
BATMAN SÖZ	*	*										
EGE TELEGRAF		*							*			
SON DAKİKA		*						**			*	
HABERTÜRK EĞELİ			*			*		*	**	*		
HABERVAKİTİM					*							
TÜRKİYE DEVAKİT								*				
EĞELİ SABAH						**				*		
İZMİR HÜRRİYET						*		*				
İZMİR 9 EYLÜL						*		*		*		
GAZİANTEP SABAH						*						
YENİ ASIR						*		*				
BİZİM GAZETE						*						
POSTA EGE						*		*				
ZAMAN						*	*				*	
YENİ ASYA						*		*			*	
GÜNBOYU						*						
MİLLİYET EGE						*				*		
HABER EKSPRES								*	*****	*	*	**
HÜRİSK								**				
BİRGÜN								*				
GÜNEYDOĞU EKSPRES								*				
AGOS								*				
EGEDE BUGÜN								*				
ÖZGÜR GÜNDEM								**				
ZAMAN EGE								*				
YENİ GÜN EDİRNE								*				
TEKİRDAĞ SAFAK GAZETESİ								*				
TRAKYA GAZETESİ								*				
EGEMETRO									*			
YENİ GÜN İZMİR									*			
MERSİN HAKİMİYET									*			
ZAMAN İZMİR								*				
HABERTÜRK											*	

Tabloda görüldüğü gibi Mülteci-Der, toplam 28 haber ile en fazla Eylül ayında gazete haberlerine konu olmuştur. Eylül ayında Mülteci-Der'in daha yoğun bir biçimde haber içeriklerinde kendisine yer bulmasını 2 Eylül 2015 tarihinde üç yaşındaki Aylan Kürdi'nin ailesiyle Bodrum sahilinden Yunanistan'a bir şişme botla geçmeye çalışırken annesi ve kardeşi ile boğularak hayatını kaybetmesi ve sahile vuran bebek fotoğrafının tüm dünyada infial yaratmasıyla ilişkilendirmek mümkündür. Buna göre, Aylan Kürdi olayı sonrası basın ve kamuoyunun gündeminde mültecilere ilişkin sorunlar daha fazla yer bulabilmiş ve gündem oluşturmuştur.

Çalışma ekseninde, haberlerin yoğunlaştığı Eylül ayındaki içerikler incelendiğinde, İzmir merkezli bir dernek olan Mülteci-Der'in mültecilere yönelik çalışan diğer sivil toplum kuruluşlarıyla, İzmir'deki Fuar alanının mültecilere açılması ortak basın açıklamasının haberleştirildiği görülmektedir. Yapılan ortak çağrının yerel ve bölgesel gazetelerde kendine yer

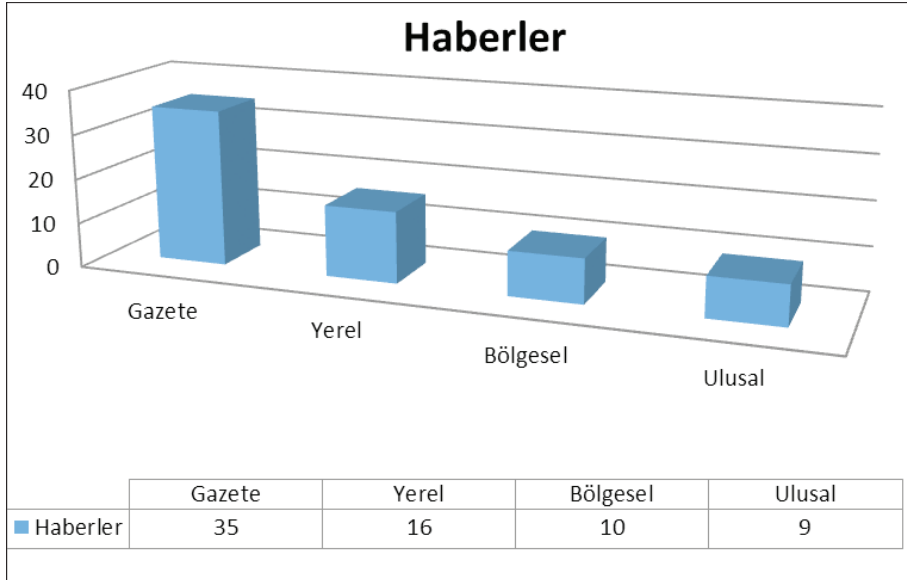
bulduğu ve mültecilerin olumsuz yaşam koşullarının kimi zaman Aylan Kürdi ile benzerlikler kurularak anlatıldığı dikkati çekmektedir. “Aylan gibi ölmek istemiyoruz” başlıklı haberde, 10 yaşındaki Suriyeli Anvar Abdülkerim’in Aylan ve diğer çocukların resmini çizdiği bir kağıdı taşıyarak: “Ben okuma yazma öğrenmek ve rahat yaşamak istiyorum. Hayatımın kötü olmasını istemiyorum. Anlıyor musunuz beni? Ben ve benden yaşça küçük arkadaşlarım kardeşlerim ölüyor. Lütfen onların ölmesine izin vermeyin. Hepimizi koruyun. Biz savaştan dolayı buraya geldik. Bizi görmezden gelmeyin.” sözlerine yer verilmiştir (“Aylan gibi ölmek istemiyoruz”, 2015).

Bunun yanı sıra yine Eylül ayında Mülteci-Der temsilcisi ile yapılan röportajlar ve özel haberlere de rastlanmaktadır. Aylan Kürdi’nin sahile vuran bedeninin fotoğraflarının tüm dünya kamuoyunda mültecilerin yaşadıklarına ve sorunlarına olan farkındalığı arttırdığı bu dönemde, incelenen haber içeriklerinde de Avrupa ülkelerine sınır politikaları nedeniyle sıklıkla eleştiriler getirildiği görülmektedir. Mülteci sorununa bütün dünyanın el vermesi gerektiği, Avrupa ülkelerinin mültecilere sınırlarını açmaları gerektiği ve iki yüzlü politikalar yürüttükleri eleştirilerine rastlanmaktadır. Türkiye’ye getirilen eleştirilerde ise bu dönemde yerelde mültecilerin barınma ihtiyaçlarına yönelik olarak İzmir Fuarı’nın mültecilere açılması hakkında Valilik, İzmir Büyükşehir ve Konak Belediye Başkanlıklarına yapılan çağrı dikkat çekmektedir. Bunun dışında kalan haberlerde ise uyum politikaları, entegrasyon ve mültecilerin hukuki statüleri konularında Mülteci-Der’in kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik açıklamaları yer almaktadır.

Eylül ayında Mülteci-Der’in yer aldığı özel haber ve röportajlara; Hür Işık gazetesinde 3.9.2015 tarihli “Güvenli Bölgede Yaşamak Yetmez”, Agos gazetesinde 11.09.2015 tarihli “Avrupa’ya Mülteci Akını”, Haber Ekspres gazetesinin 15.09.2015 “Ege Kıyılarında Nöbet Tutmalıyız” ve 25.09.2015 tarihli “10 Yıl Sonra Suriyeli Çeteleri Konuşacağız” başlıklı özel haber ve röportajları örnek gösterilebilir. Bu bağlamda, basın aracılığıyla mültecilere ilişkin farkındalık yaratma amaçlı gündem oluşturma işlevini Mülteci-Der, genellikle basın açıklamaları ya da özel haber ve röportajlar yoluyla gerçekleştirmiştir.

Haberlerin yoğun olarak yer aldığı eylül ayı dışında Mülteci-Der ile gerçekleştirilen diğer röportajlar Gaziantep Sabah gazetesindeki 22 Haziran tarihli “Sağlıktan eğitime barınmadan para kazanabilmeye sorun yaşıyorlar” haberi ile 17 Ağustos tarihli, “Siz de bir gün mülteci olabilirsiniz” başlıklı 9 Eylül gazetesi haberidir. Mülteci-Der, bu röportajlar yoluyla mültecilerin içinde bulunduğu olumsuz yaşam koşullarını; barınma, sağlık, çalışma, eğitim, hukuki statü alanındaki sorunları, sınırlardaki insan kaçakçılarının yol açtığı trajedileri gündem yapmış ve soruna çözüm üretilmesine yönelik politikalar önermiştir.

Mülteci-Der’in yer aldığı gazete haberleri, ağırlıklı olarak yerel gazetelerin haberleridir. Yerel gazeteleri, bölgesel gazeteler daha sonra ulusal gazeteler izlemektedir. Buna göre toplamda Mülteci-Der’in haberlerine yer veren 35 gazetenin 16 tanesi yerel, 10 tanesi bölgesel, 9 tanesi ise ulusal gazetedir.

Tablo 3. Mülteci-Der Haberlerinin Bulunduğu Gazetelerin Dağıtım Alanına Göre Dağılımı

Çalışmada, Mülteci-Der haberlerinin bulunduğu ulusal gazeteler olan “Yeni Asya”, “Günlük Evrensel”, “Birgün”, “Zaman”, “Günboyu”, “Bizim Gazete”, “Özgür Gündem”, “Habertürk” ve “Vahdet”te toplamda 19 haber yer almıştır. Çalışmada, mültecilere yönelik faaliyetlerinin yazılı basına yansımalarını incelediğimiz Mülteci-Der, gerek ortak basın açıklamaları, demeçler ile gerek özel haberler ve derneğin etkinliklerinin gündem yapılması ile yerel ve bölgesel gazetelerde daha çok yer etmiştir. Bu durum mülteci hareketliliğinin, sınır geçişlerinin yaşandığı önemli merkezlerden birisi olması nedeniyle İzmir ve Ege bölgesinin yerel anlamda konuyla daha yakın bir ilişki içinde olmasıyla da açıklanabilir. Derneğin merkezinin İzmir’de bulunması da haber kaynakları ile habercilerin yakınlığı veya haberde yakınlık ilkesinin bir gereği olarak düşünülebilir. Öte yandan İzmir yerel ve Ege bölgesi gazetelerinin dışında Gaziantep, Edirne, Tekirdağ ve Mersin gibi sınır illerinin yerel gazetelerinde de Mülteci-Der’in açıklamalarının ve faaliyetlerinin yer bulması, sınır illerinin mülteci sorunu/hareketliliği gündemini aynı şekilde yaşıyor olmalarıyla ilişkili görülmelidir. Burada dikkat çeken husus, Suriye Savaşı ve mülteciler sorununun etkisi ülkenin genelinde görünür olmasına rağmen Mülteci-Der’in açıklamaları ve çeşitli faaliyetlerine neden ulusal basının bir kısmının yer verdiği ve bu anlamda neden kendisine sınırlı bir yer bulabildiğidir.

Bu noktada haber medyasında mültecilerin temsilini inceleyen Göker ve Keskin (2015, s. 241), çalışmamızdaki sonuçtan farklı bir tesbit olarak; araştırmalarındaki bütün ulusal gazetelerin Suriyeli mültecilere yönelik haberleri ulusal düzlemde ele almış, büyük bir çoğunluğunun gündem sayfasında yer verdiğine dikkat çekmiştir. Dolayısıyla gazetelerin konuyla ilgili haberleri bölge sayfalarını kullanmayı tercih etmeyerek, ulusal gündeme taşıdıklarını belirtmiştir. Buradan hareketle, mülteciler konusunun farklı açı ve çerçevelerden ulusal basında gündem oluşturabildiği;

ancak İzmir merkezli Mülteci-Der'in faaliyetleri yerel düzeyde kalmış olabileceğinden ulusal basında yeterince yankı bulmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Öte yandan kategorilerine ayrılan haberlerin ana temalarına bakıldığında, “mülteci politikalarının eleştirisi” temasının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Ardından “mülteci sorunları” ve son olarak da “etkinlik” teması gelmektedir. Buradan hareketle, sivil toplum kuruluşlarının, mülteci sorunlarından yola çıkarak Avrupa ülkeleri ve Türkiye'nin mülteci politikalarına yönelik eleştirilerinin daha yoğun olarak haberleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada haber tercihlerinde ya da tercih edilen haberlerin çerçevelenmesi ve sunumunda gazetelerin yayın politikası ve ideolojik pozisyonunda belirleyici olduğu bilinmektedir. Haberlerde görüşlerine yer verilen sivil toplum temsilcilerinin basın açıklamaları ve görüşleri, gerek kamuoyunun dikkatini çekme ve soruna yönelik farkındalık oluşturma, gerekse devlet alanına rehberlik ederek, siyasal aktörleri çözüm için yönlendirme görevinin bir yansıması olarak görülebilir. Sivil toplum kuruluşlarının olumlanan örgütsel yapılar olabilmeleri kamuoyu genelinde güvenilirliği sağlayabilmeleriyle mümkün olacağından, yürütülen projeler, kampanyalar ve örgütsel işleyişle ilgili yöneticileri tarafından yapılan açıklamalar toplum nezdinde bu olumlamayı arttırıcı unsurlar olarak görülebilir (Cılızoğlu & Karagöz, 2007, s. 28). Bunun yanı sıra haberlerde referans gösterilen kaynağın siyasal pozisyonu/kimliği gazetenin ideolojik yanlılığını da göstereceği için ayrıca önem taşımaktadır.

Çalışmada gazetelerin “mülteci politikalarının eleştirisi” temasına dahil edilen içerikleri daha yoğun olarak işleme, medya ile sivil toplum kuruluşlarının karar alıcılar ve siyasal aktörler üzerinde baskı unsuru olabilme işlevinin de bir göstergesidir. Ürek ve Doğan'ın, Funda Savaş Günden aktardığına göre insanları belirli bir yönde davranma ve düşünmeye ikna etme yönünde faaliyette bulunan Türkiye'deki pek çok etkin baskı grubunun ilki medyadır. Medya, Mills'in iktidar seçkinleri adlandırmasıyla, politika, ekonomik çevreler ve askeri üst çevrelerin oluşturduğu kesim adına iletişim sağlayarak bunu gerçekleştirir. İkincisi ise çağdaş teknolojilerin imkanlarıyla, sosyal ağlardaki özgür düşünce ortamını kullanan bireylerin oluşturduğu Destekleyici Baskı Grupları'dır (Ürek & Doğan, 2011, s. 103). Bir diğer açıdan konuya yaklaşıldığında, haber yapıcılarının gündem oluştururken toplumdaki gerçekleri olduğu gibi yansıtmadığı, konuları medyanın gündemine getirmekte taraf tutan bir konumda olduğu da bilinmektedir (Severin & Tankard, 1994, s. 394). Bu bağlamda, sözü edilen temaya ait haber içeriklerinin tercih edilerek çoğunlukla gündem yapılması, gerek basının gerekse Mülteci-Der'in karar alıcılara, siyasal iktidara yani hükümete muhalif yöndeki ideolojik pozisyonunun da yansıması olup bu noktada söz konusu gazetelerle Mülteci-Der'in söylemlerinin örtüştüğü gözlenmektedir.

Çalışmada ikinci sırada haber frekansına sahip, “mülteci sorunları” temasına ait haber içerikleri de sivil toplum kuruluşlarının beklenti ve talepler doğrultusunda kamu bilincini geliştirme, yönetime etki etme gibi amaçlarına yöneliktir. Mültecilerin sorunları konusunda toplumsal desteğin ve kamuoyunun oluşmasında sivil toplum kuruluşları önemli roller üstlenmektedir. Bu bağlamda, ülkede mültecilerin yaşadığı sorunlar hakkında medya aracılığıyla sürekli ve doğru olarak bilgilendirme yapılması ile sorunun çözümü noktasında bir bilinç oluşmasına katkı sağlanmış olacaktır. Sorunla ilgili bilgisizlik ya da bilinç eksikliği, sığınmacıların

ve mültecilerin temel haklara erişiminde ve toplum içindeki yer edinmeleri noktasında olumsuz etki yaratmaktadır. Bu bağlamda önyargıları değiştirmektense, bilgisi olmayan bir kişiyi bilgilendirmek görece olarak daha kolay kabul edilerek toplumdaki bilgi eksikliği, bir avantaja dönüştürülebilir. Uygun yöntemlerle toplum doğru bilgi ile donatıldığında Batı'da bugün mültecilere ve genel anlamda göçmenlere yönelik ırkçı, ayrımcı düşüncelerin Türkiye'de gelişmesi engellenebilir ya da yavaşlatılabilir (Kavlak, 2011, ss. 357-358).

Buradan hareketle, çalışmada incelenen ve mültecilerin çeşitli sorunlarını gündeme getiren “sağlıktan eğitime, barınmadan para kazanabilmeye sorun yaşıyorlar”, “mülteci sömürüsü”, “ölüme kaçış”, “mülteci-der: mülteciler çaresizlik yüzünden tehlikeleri göze alıyor” gibi haberler toplumda mültecilere ilişkin yaşananların farklı boyutlarıyla dile getirilmesi, eksikliklerin tartışılması, çözüm önerileri ile birlikte ulusal ve uluslararası anlamda politikalar önerme işlevlerine zemin teşkil etmektedir. Öte yandan, mülteciler ile ilgili gündem oluşturulurken, diğer ülkelerin sınırlarını kapatma gayretlerinin aksine mültecilerin Türkiye'de barınabiliyor olmasının ve onlara sunulan hizmetin yerine çoğunlukla mağduriyetlerin, sorunlarla trajedilerin vurgulanarak öne çıkarılması da yukarıda sözü edildiği gibi söylemlerin ortaklığına işaret eden, bilinçli bir ideolojik tercih olarak görülmelidir.

Etkinlik ana teması altında toplanan haberler, araştırmada toplamda en az sayıda yer alan gruptur. Bu kategoride Mülteci-Der'in çalışmalarını topluma duyurmak, fark edilerek soruna dikkat çekmek amacıyla gerçekleştirdiği, haber değeri taşıyan görünürlük faaliyetleri bulunmaktadır. “Mültecilerin yaşamı çizgilere yansıdı”, “dünya çizgileriyle mülteci sorunları neşe müzesinde”, “dramı anlatan çizgiler Konak'ta”, “çocuklar uçurtma şenliğinde”, “Suriyeli çocukların uçurtma heyecanı” gibi haber başlıkları bu kapsamda değerlendirilebilir. Batman Barosu'nun hizmetiçi eğitim kapsamında, mülteci hakları komisyonu üyeleri için düzenlediği mülteci hakları semineri haberini de bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Mülteci-Der, bu başlık altındaki haberlerin bir kısmında etkinliğin bizzat düzenleyicisi konumundayken, bazılarında da ana konuşmacı ya da katılımcı olarak yer almıştır. Örneğin, Don Quichotte dergisinin düzenlediği karikatür yarışmasına katılan 800 eserden bir kısmı Konak Belediyesi ile Mülteci-Der tarafından düzenlenen karikatür sergisiyle toplumun ilgisine sunulmuştur. Bu bağlamda, “Mültecilerin yaşamı çizgilere yansıdı” başlıklı haberde, etkinliğin paydaşlarından Mülteci-Der yönetim kurulu başkanı Eda Bekçi: “Dünyanın pek çok ülkesinden İrandan Suriyeden Güney Amerika'dan farklı nedenlerle ve savaşlarla mültecilere şahit olmuş bu acıyı yaşayan ve hisseden sanatçıların eserlerini izleme fırsatı yakaladık.” şeklinde demeç vererek serginin tanıtımına katkı sağlamıştır (“Mültecilerin yaşamı çizgilere yansıdı”, 2015) “Suriyeli çocukların uçurtma heyecanı” başlıklı haberde ise Mülteci-Der ile İzmir'deki Suriyeli Mültecilerle Dayanışma Derneği tarafından Dünya Mülteciler Günü çerçevesinde gerçekleştirilen uçurtma şenliğinin haberleştirildiği görülmektedir. Söz konusu haberde Mülteci-Der yönetim kurulu başkanı Eda Bekçi'nin etkinlik hakkındaki görüşleri habere yansımıştır. “Çocukların milleti yoktur” ara başlığıyla verilen demeçte çocukların milletinin olmadığını, savaş ve siyaseti bilmediğini vurgulayan Bekçi, kendi çocuklarının da etkinlikte olduğunu ve bu etkinlik kapsamında onların da Suriyeli mülteci çocuklarla temas kurmalarını, oynamalarını sağlamayı amaçladıklarını ifade etmiştir (“Suriyeli

çocukların uçurtma heyecanı”, 2015). Bu kapsamda ele alınan haber ve demeçlerden yola çıkarak, Mülteci-Der’in haber değeri taşıyan ilgi çekici ve farklı etkinliklerle çalışmalarını gündeme getirmeyi amaçladığı görülmektedir.

İçerik analizi ile Mülteci-Der hakkında hangi ana temaların yoğun frekansla haber yapıldığı ve dolayısıyla derneğin basında hangi tür eylem ve açıklamalarının kendine daha çok yer bulabildiği ortaya konmuştur. Bunun ardından çalışmada yer alan tüm haberleri temsilen ulusal, yerel ve bölgesel basından birer haberin söylem çözümlemesi ile incelenmesi haberlerdeki söylem yapısının anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Zira haberlerin söylemlerini incelemek, söz konusu medya kuruluşunun hangi ideolojiyi desteklediği, iktidarla olan ilişkileri ve kendi çıkarlarının ne yönde olduğunu belirli bir ölçüde yansıtmaktadır (Devran, 2010, s. 119). Bu bağlamda çalışmada Van Dijk’in söylem analizinden yola çıkılacaktır. Van Dijk söylemi, sosyo-kognitif bir yaklaşımla açıklayarak, haber şemalarını (üst yapılar) haber başlıklarının fonksiyonu olarak değerlendirmiştir. Bu fonksiyonların ne olduğunu belirleyen şemalarca bu haber başlıkları yapılır. Şema ana başlık, üst başlık, ana olaylar, tarih, sözlü tepki ve yorumlardan oluşur (Sözen, 1999, s. 126). Van Dijk’in söylem çözümlemesine atıfla metin üzerinde mikro ve makro düzeyde inceleme yapılmıştır. Bu bağlamda örneklem olarak seçtiğimiz haber, mikro düzeyde; sözcük seçimleri, cümle yapıları ve nedensellik ilişkileri, retorik’in incelenmesi şeklinde analiz edilmiştir. Makro düzeyde; tematik olarak yani haber başlıkları, alt başlıklar, haber girişi, spotlar üzerinden, şematik olarak ise durum ve yorum kapsamında analiz edilmiştir.

Ulusal bir gazete olan Günlük Evrensel, sosyalist bir çizgide yayın yapmaktadır. Bir yıllık süre içinde Mülteci-Der hakkında ulusal basında en fazla haber toplam 5 adetle Günlük Evrensel gazetesinde bulunmaktadır.

Gazetenin 15.08.2015 tarihli haberinin başlığı “İzmir Mülteci Dostu Olmalı” şeklindedir. Haber metninin mikro analizi bağlamında ilk olarak sözcük seçimleri ele alındığında; zorla gönderilme/götürülme, operasyon, hapisane koşulları, insanlık dramı, insan hakları ihlali, insani yaşam şartları, mülteci akını, güvenli dönüş gibi sözcük ve ifadeler kullanılarak, mültecilerin Türkiye’de yaşadıkları koşulların dramatik ve olumsuz şekilde betimlenmesiyle bu olumsuzluklardan doğrudan devlet ve hükümet yetkililerinin sorumlu olduğu göndermesi dikkat çekmektedir.

Haberin cümle yapılarına gelindiğinde muhabirin olayı aktaran konumunda olduğu “dedi”, “istedi”, “söyledi”, “vurguladı” ve “konuştu” gibi yüklemlele kurulan aktif cümleler dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra haberin temasını destekleyip pekiştirecek kaynakların cümleleri aynen alıntı yapılarak ve çoğunlukla düz anlamlarıyla kullanılmıştır. Mültecilere emniyet güçlerinin müdahalesi operasyon olarak tanımlanmış ve bunu anlatan cümleler ise edilgen, pasif cümle yapıları olarak kurgulanmıştır. Bu kullanım da mültecilerin edilgenliğini ve iradelerinin dışında muamelelere maruz kaldıklarını yansıtmayı sağlamıştır. Cümleler arasındaki nedensellik ara başlıklar ve kaynaklardan yapılan alıntılarla kurulmuştur. Buna göre günlük adımlarla çözüm sağlanamayacağı, uluslararası topluma görev düştüğü, mültecilerin kamplara gitmek istemediği cümleleri ara başlığa çekilerek metin inşa edilmiş, “İzmir kapılarını açmalı” ara başlık cümlesi de

tüm metnin ana teması ile asıl sonuca götürecektir neden-sonuç ilişkisini tamamlamıştır.

Retorik açıdan cümlelerin genellikle düz anlamlı sözcük ve ifadelerle kurulduğu gözlenmektedir. Haberin başlığı olan “İzmir mülteci dostu olmalı” cümlesiyle kişileştirme yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra İzmir’in demokrat, özgürlükçü, bir kent olduğu ile İzmir’in mültecilere kollarını açması ifadeleri de haber metninde yer alan diğer kişileştirme örneklerindedir. Bu bağlamda, kenti nitelenmek için seçilen demokrat ve özgürlükçü sıfatları, mültecilerin bir kısmını misafir etmesi önerilen bir kenti tanımlamada öne çıkması tercih edilen özellikler olması açısından dikkate değerdir. “Mülteci akını” ile “kamp koşullarını ölüm gibi kabul ediyorlar” ifadeleri benzetmeye, “kampta yaşamaktansa ölmeye razıyız” cümlesi abartmaya örnek verilebilir.

İncelenen haberin makro analizi bağlamında tematik açıdan yaklaşıldığında egemen teması, “İzmir sokaklarında yaşayan 370 mülteciye emniyet tarafından operasyon yapılarak, Mardin’deki çadır kente gönderilmesi” cümlesinden de hareketle, mültecilerin istemedikleri ve hatta ölümü tercih ettikleri halde kamplarda yaşamaya zorlanmalarınıdır. Haberin ana metninde İzmir Valisi Mustafa Toprak’ın “İzmir çadır kent değildir.” ifadeleri üzerine emniyet güçlerinin, İzmir’deki mültecileri zorla Mardin’deki kampa göndermesi karşısında mülteciler üzerine çalışmalar yapan dernek temsilcileri ile görüşüldüğü belirtilmiştir. Haberin söylem tarzından İzmir Valiliği’nin uygulamasının olumsuzlandığı, gazetenin buna karşı yayın politikasına sahip olduğu, kendi görüşünü ise alanda çalışan bazı dernek temsilcilerini kaynak göstererek sağlamlaştırdığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık haber oluşturulurken İzmir Valiliği’nden cevap olarak konuya ve açıklamaya ilişkin herhangi bir görüş alınmamıştır. “Günlük adımlarla çözüm sağlanamaz”, “uluslararası topluma görev düşüyor”, “mülteciler kamplara gitmek istemiyor” ve “İzmir kapılarını açmalı” ara başlıkları ile ana metnin anlamı güçlendirilmiştir. Haberde anlamı güçlendirmek için Mülteci-Der genel koordinatörü Pırıl Erçoban’ın ve Halkların Köprüsü Derneği Başkanı Cem Terzi’nin görüşlerine yer verilmiştir. Haber dilinin kurgulanışında ise muhabir ya da editörün ideolojik yanlılığı dikkat çekmektedir. Örneğin “kampları hapisane koşullarına benzettikleri için gitmek istemeyen mültecilerin İzmir Valiliği tarafından zorla gönderilmesi” ve “emniyet güçlerinin mültecilere operasyonu” gibi ifadeler ve “operasyon”, “zorla götürme” gibi sözcükler, hükümet yetkililerinin mültecilere zor kullanarak, insan haklarına aykırı ve acımasız davrandığı iması taşımaktadır. Buradan hareketle, haberin egemen temasının siyasal iktidara muhalif bir tavırla kurulduğunu söylemek mümkündür.

Şematik olarak metnin arka plan bilgilerinin yetersiz ya da tek yönlü olduğu gözlenmektedir. Valiliğin ve AFAD’ın mültecileri İzmir’den kamplara göndermesi eleştirisi üzerinden genel olarak mültecilerin şu anki hukuki statülerinin statüsüzlük olduğu, olumsuz ve insan haklarına aykırı koşullarda yaşamaya zorlandıkları göndermeleri yapılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin mülteci sorunu karşısındaki kayıtsızlıkları ve Türkiye’nin kapasitesinin üzerinde de olsa, insani nedenlerle sınırlarını başından beri mültecilere açması arka plan bilgisine ise haberdeki eleştiriler yanında değinilmemektedir. Bu da gazetenin konuya yaklaşımında, haberin çerçevesini ideolojik yanlılık üzerinden kurguladığını işaret etmektedir. Haberde bu anlamın tamamlanması için aynı yönde mesajlar veren iki ayrı kaynaktan yorumlar kullanılmıştır.

Çalışma açısından, Mülteci-Der konulu haberlerin frekansındaki sıklık nedeniyle, önemli görülen bir diğer gazete, bölgesel yayın yapan Haber Ekspres gazetesidir. Toplamda 10 haberle Haber Ekspres, en çok sayıda Mülteci-Der haberine yer veren gazetedir. Gazete, 15.09.2015 tarihli özel haberini manşetten “Ege kıyılarında nöbet tutmalıyız” şeklinde vermiştir. Haberin mikro analizi bağlamında; “yüreklere dağladı”, “çok ağlayacak çok üzüleceğiz”, “Suriyelilerin kaçakçılara mahkum edilmesi”, “Türk vatandaşları tarafından dolandırılan sığınmacılar” ve “yetkili makamların kayıtsızlığı” gibi sözcük ve ifadeler tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda metnin anlam inşasında dramatik bir etki yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Seçilen sözcük ve ifadelerle, kaçak yollardan sınır geçişi yapmaya çalışırken hayatını kaybeden sığınmacıların yaşadığı trajediden doğrudan ve yalnızca Türkiye’deki yetkililerin sorumlu olduğu işaret edilmektedir.

Haber metninin cümleleri büyük çoğunlukla Mülteci-Der başkanının açıklamaları alıntılanarak aktif ve düz anlamlı cümlelerle oluşturulmuştur. Bu nedenle gazete olayı yalnızca aktaran pozisyonunda kalarak kaynağının cümlelerini ileten durumunda görülmektedir. Cümlelerin nedenselliği ise yine aynı şekilde yetkililerin kayıtsızlığı ve yaşanan trajedideki asıl sorumlular oldukları imasını tamamlamaktadır.

Retoriksel açıdan metnin genelinde dramatik unsurlarla etki yaratmanın amaçlandığı ifade edilebilir. Ege denizinde 4’ü bebek, 10’u çocuk toplam 34 göçmenin hayatını kaybettiği bilgisi haberin spotunda verilerek, haberin devamında da yaşanan olayın görüntülerinin yürekleri dağladığı belirtilmiştir. İki aylık bir bebeğin babası tarafından kurtarılarak kıyıya çıkarıldığı betimlemesinin ardından Mülteci-Der’in, çözüm bulunmazsa bu sahneleri çok görececek, çok ağlayacak, çok üzüleceğiz cümleleri duygu yoğun ifadeler olarak haberin etkisini arttırmada işlevseldir. Haber metninin retorisi, kaçak sınır geçişlerine göz yumulduğu adeta sığınmacıların kaçakçılara mecbur edildiği imasını içeren şu sorularla tamamlanmıştır: “Bu işin aleni olarak yapıldığını herkes biliyor. Neden o zaman müdahale edilmedi? Neden şimdi müdahale ediliyor? Bunlar hep soru işaretleri”.

Haberin makro analizi altında tematik açıdan yaklaşıldığında, Mülteci-Der başkanı Eda Bekçi’nin ifadelerinin manşete taşındığı dikkat çekmektedir. Manşetin hemen altında Mülteci-Der başkanı Eda Bekçi’nin fotoğrafı, mülteci sorununun polisiye önlemlerle çözülemeyeceği açıklaması ile birlikte verilmiştir. Hemen yanında “Mültecilerin kaçış rotaları” başlığı kullanılarak temsili bir harita ile haber oluşturulmuştur. Haberin iç sayfadaki devam spotunda, Ege denizinde bir önceki gün 34 göçmenin hayatını kaybetmesi üzerine gözlerin mültecilere çevrildiği ifade edilmiştir. Bekçi’nin ifadeleri yorum katılmadan alınmış; insan kaçakçılığıyla mücadele edilmesi, bunun için de sahil güvenlik, sivil toplum kuruluşları, halk ve emniyete bağlı tüm birimlerin Ege denizine yığılması gerektiği açıklamalarına yer verilmiştir. Yine Mülteci-Der başkanı Eda Bekçi’nin ifadelerinden alıntılarla oluşturulan “dolandırılanlar çok” ve “her şey aleni yapılıyor” ara başlıkları ile ana metin zenginleştirilmiştir. Tematik açıdan haberde egemen vurgu yetkili makamların kaçakçılığa kayıtsız kaldıkları ve mültecilerin yaşam koşullarına uzun süreli çözüm üretmedikleri eleştirileridir. Gazete haber diline ayrıca yorum cümleleri katmasa da Bekçi’nin ifadelerini aktaran dolayısıyla da destekleyen konumdadır. Haberde komşu ülkelere, mültecilerin

iltica etmelerini yasal olarak sağlayacak düzenlemeler yapmadıkları yönünde eleştiriler getirilmektedir. Diğer yandan Türk yetkililer ve Emniyet, eleştiriden öte doğrudan bir ithamla, insan kaçakçılığına göz yumdukları ve kayıtsız kaldıkları, gerçekleşen son olaydaki ölümlerden sorumlu oldukları imasıyla suçlanmaktadır. Bu haberin egemen temasına göre, gazetenin haberin retoriksel anlatımını yanlılık üzerine kurduğu ve nesnellik kaygısından uzak olduğu gözlenmektedir.

Şematik analizde ise haberdeki durum, Suriyeli mültecilerin şartlarının iyileştirilmemesi nedeniyle Suriyelilerin kaçakçılara mahkum edildikleri, Emniyet'in kaçakçılara göz yumduğu, Türk vatandaşlar tarafından mültecilerin dolandırıldığı ve yetkili makamların Suriyelilere kayıtsız kaldığı suçlamalarının üzerine kurulduğu görülmektedir. 3 milyona yakın mülteciyi ülkede barındıran Türkiye hükümeti yaşanan olumsuzlukların tümünden tek başına ve doğrudan sorumlu tutulmakta; ancak komşu ülkelere ise suçlama yerine yalnızca tavsiye niteliğindeki ifadelerle seslenilmektedir. Haberi yayınlayan gazetenin kaynağının bu ağır itham ve yorumları karşısında yetkili makamlar olarak doğrudan suçlanan kişi ya da kurumların açıklama ya da cevaplarına yer vermemiş olması da yanlılığı ve söylemin bu yönde oluşması tercihini gösterir niteliktedir.

Son Dakika yerel gazetesi incelenen dönemde toplam 4 haberle Mülteci-Der'in faaliyet ve görüşlerine yer vermiştir. Gazetenin 2.12.2015 tarihli haberinin başlığı "2,5 milyon mültecinin sorunu Türkiye'ye kaldı" biçimindedir. Haber metninin mikro analizi kapsamında ele alınan sözcüklerde Bekçi'ye referansla dile getirilen "kapana kısılmak" ifadesi dikkat çekmektedir. "Türkiye'deki 2,5 milyon Suriyelinin kapana kısıldığı" ifadeleri ile birlikte kullanılan "zor koşullar", "belirsizlikler", "sert tedbirler", "insan hakları ihlalleri" gibi sözcükler haberde eleştirilen geri kabul anlaşmasının olumsuzlanmasını sağlamak için kullanılmış olup; mülteciler açısından anlaşmanın vahim olduğu, bir çözümsüzlük, belirsizlik halinin bulunduğu imasıyla retoriği güçlendirmektedir. Haberde "söyledi", "dedi", "aktardı" gibi haber kaynağının konuşmasının aktarımını gösteren fiillerle kurulan cümleler, aktarılan bilgilere katılımın göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda haberde aktif ve düz anlamın hakim olduğu cümleler görülmektedir.

Retoriksel açıdan haberde sayısal veriler kullanılarak metnin anlamı güçlendirilmiştir: "Mültecilerin eğitim, iş olanakları açısından çok büyük sıkıntılar yaşadığını, Türkiye'deki eğitim çağındaki 700 bin çocuktan sadece 200 bininin bu imkana sahip olduğunu belirten Bekçi, 500 bin çocuk eğitimden mahrum" ... "...Türkiye genelinde 2,5 milyon kişiden sadece 600 bini çalışma izni alabilmiş" cümleleri bu duruma örnektir.

Haberin makro analizi bağlamında tematik yapısına ait olarak incelenen spotunda: "Türkiye ile AB ülkelerinin Suriye'deki iç savaştan kaçarak Avrupa'ya gitme hayali kuran Türkiye'deki 2,5 milyon Suriyeliyi yakından ilgilendiren bir anlaşmaya imza attığı" girişi yapılmıştır. Ara başlıklar "iller arasında geçişlerde bile sıkıntı başladı", "daha fazla ölüm olabilir", "Türkiye artık mültecilere daha sert tedbirler uygulayacak", "eğitimsiz kuşak çok büyük problemlere neden olacak", "bu anlaşmayla ölüm riski daha da artacak" biçiminde geri kabul anlaşmasının negatif algılanmasını pekiştirecek yorumlarla kullanılmıştır. Mülteci-Der başkanı Bekçi'nin ifadelerinden hareketle,

haber ana teması Türkiye ile AB ülkelerinin imzaladığı anlaşmanın belirsizliği, anlaşmanın nasıl sonuçlanacağına bilinmediği ve mültecileri Avrupa'ya geçişlerinin engellenmesi adına daha sert tedbirler beklediği yönündedir. Tematik yapıya bakıldığında, haber istenen yönde alınmasını desteklemek için Mülteci-Der dışındaki bir kaynak olarak uzun süredir Türkiye'de bulunan Suriye vatandaşı bir kişinin yorumlarına yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde geri kabul anlaşmasının tümüyle negatif açıdan yorumlandığı, haberin siyasal anlamda muhalif bir yanlılık taşıdığı düşünülmektedir.

Haberin şematik yapısında egemen temanın üzerine inşa edildiği konu olan AB ülkeleri ve Türkiye arasında imzalanması planlanan "Geri Kabul Anlaşması"nın kapsamı, içeriği ve koşullarına değinilmemiştir. Arka plan bilgisi olarak anlaşmaya yönelik hiçbir bilgiye yer vermeyen gazete, konunun doğrudan muhatabı olan Türkiye'deki ya da yurt dışındaki hiçbir yetkilinin görüş ve demeçlerini de haberine dahil etmemiştir. Dolayısıyla söz konusu anlaşma ve haber yalnızca haberde kaynak gösterilen birtakım sivil toplum kuruluşlarının olumsuz öngörülerinden yola çıkılarak bağlamına oturtulmuştur. Bu bağlamda yapılan haberde tercih edilip seçilen kaynak ve yorumların ideolojik yanlılığa sahip ve konuyu negatif çerçevede sunmaya yönelik olduğu görülmektedir.

Sonuç

Medya ve mülteciler konusuna, sorun hakkında çalışan sivil toplum kuruluşları ekseninden baktığımız çalışmamızda, bir yıllık süre içinde gazetelere yansıyan Mülteci-Der ve faaliyetlerinin ne ölçüde gündem oluşturabildiği incelenmiştir. Buna göre, söz konusu zaman aralığında 35 gazetede Mülteci-Der ve faaliyetlerine ilişkin haberlere ulaşılmıştır. Bu gazetelerde Mülteci-Der'i konu eden toplam 73 haber bulunmaktadır. Bu haberlerin yer aldığı gazetelerin sadece 9'u ulusal yayın olarak sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla geriye kalan 26 gazete yerel ve bölgesel olarak dağılım göstermekte ve ülkenin sınırlı bir coğrafi kesimine, belirli bir hedef kitleye ulaşmaktadır. Bunun yanı sıra Mülteci-Der, İzmir merkezli olarak faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu olmasına rağmen "Batman Söz", "Gaziantep Sabah", "Güneydoğu Ekspres", "Trakya Gazetesi", "Tekirdağ Şafak", "Yenigün Edirne", "Mersin Hakimiyet" gibi farklı şehirlerin yerel gazetelerinin haber gündeminde de yerini alması dikkat çekicidir. Bu durumu, haberin ilginçlik, ilgi uyandırma ve evrensellik öğelerine bağlamak mümkündür. İlgi çekme öğesi haberde, kişisel ya da toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek anlamına geldiği gibi bir diğer yönüyle de yakınlık ya da uzaklık ifade etmektedir. Buradan da "coğrafi" ve "psikolojik" olmak üzere iki tür yakınlık anlaşılmalıdır. Habere konu edilen olayın fiziki olarak bireye yakın bir yerde gerçekleşmiş olması coğrafi yakınlığı, habere konu olan olayın gerçekleştiği yerdeki insanlarla hedef kitlenin duygusal bağı olması ise psikolojik yakınlığı oluşturmaktadır. Evrensellik ile psikolojik yakınlık öğelerinin ise birbirlerini doğru bir şekilde dengelemeleri gereklidir (Girgin, 2002, s. 13; Girgin & Özay, 2013, s. 295). Görüldüğü gibi konuya ilgi duyan, haber tercihlerinde Mülteci-Der'e öncelik veren çoğunlukla sınır illerimizde, mültecilerin sınır hareketliliğinin ya da şehirlerdeki bekleyişlerinin bizzat yaşadığı illerdeki yerel basın olmuştur. Bunun yanı sıra, Mülteci-Der'in bulunduğu il ve

bölge olmasından kaynaklanan bir yakınlığın sonucu olarak İzmir ve Ege yerel/bölgesel basın Mülteci-Der'i haberlerinde görmeyi tercih etmiştir. Yerel basının, öncelikli ve ağırlıklı olarak yerel gündemi ele alması ve ortaya koyması doğaldır. Kaldı ki, yerel basın da bulunduğu yörenin bir parçası olan ve yöredeki gelişmelerden çeşitli açılardan etkilenebilen yerel halk da, öncelikle kendi sorunlarına, yöredeki sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, sanatsal, sportif vb. konulara ve gelişmelere duyarsız kalamayacağından yerel basın ve yerel gazetelerin, yerel kamuoyunun oluşumu için yerel gündemi oluşturması gerekmektedir (Bekiroğlu, 2008, s. 132).

Diğer yandan, araştırmada Mülteci-Der'e gündemlerinde yer veren ulusal gazeteler "Yeni Asya", "Günlük Evrensel", "Birgün", "Zaman", "Özgür Gündem", "Habertürk", "Günboyu", "Bizim Gazete" ve "Vahdet" gazeteleridir. Bu gazetelerden "Günlük Evrensel", "Birgün" ve "Özgür Gündem" sol muhalif çizgide yayın yapmaktadır. "Yeni Asya" Nur cemaatine ve "Zaman" gazetesi ise Gülen cemaatine yakın aslen muhafazakar bir kitleye yayın yapmakla birlikte, 17-25 Aralık olarak bilinen süreçte "Zaman" gazetesi hükümete en sert muhalefet eden basın organlarından biri olmuştur. Çalışmada incelenen dönem gazetesinin bu süreçteki yayın anlayışını temsil etmektedir. Bu bağlamda, çoğunluğu siyasal iktidara muhalif bir duruş ve yayın pratiklerine sahip olduğu bilinen gazetelerin incelenen haberlerinde "mülteci politikalarının eleştirisi" ana temasının yani siyasilere yönelik eleştirileri içeren temalarla konunun gündem yapılması ve haberlerin bu bağlamda çerçevelenmesi şaşırtıcı görülmemektedir. Buna göre derneğin konu edildiği haberlerin ve burada yeniden üretilen söylemlerin tercih edilmesi bilinçli bir seçimdir. Kaldı ki haber metinlerinin üretiminin dört boyutunu Stuart Hall ve arkadaşlarına atıfla açıklayan Ayşe İnal'a (1996, ss. 95-96) göre haberin söylemi:

- Gazeteciliğin zamansal, mekansal ve mali sınırlılıkları aşmaya yönelik örgütlenen, günlük pratikleri içinde,
- Basının ticari bir işletmeye dönüşümü yatay ve dikey tekelleşme ile gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde,
- Haber metinlerinin üretildiği somut tarihsel koşullar ve üretim anı ile siyasal, ekonomik güç/iktidar ilişkileri içinde,
- Kârlılık kaygısı ile medyanın ekonomi politikası içinde oluşur.

Özetle Türkiye'de yakın bir zamana kadar sığınmacı ve mülteciler konusunun, AB ülkelerindeki kadar bilinen bir alan olmayarak iç politikanın bir malzemesi haline de gelmediği; sadece haberlerde arasıra felaket görüntüleri olduğunda akla gelen, sonra unutilan bir konu olduğu iddia edilmekteydi (Kavlak, 2011, ss. 357-358). Buna karşın kamuoyunda mülteciler sorununa karşı oluşan hassasiyet sonucunda, 7 Haziran 2015 seçim beyannamelerinde ilk defa bütün partilerin mülteciler konusuna yer verdiği görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu tarihten bu yana konu, dünyanın genelinde olduğu gibi, uluslararası hukuk bağlamındaki yükümlülükler göz ardı edilerek, çoğu zaman iç politika malzemesi olarak kullanılabilir. Bu durum karşı karşıya olunan sorunun büyüklüğünü hem de artan farkındalığı göstermektedir (Tuğsuz & Yılmaz, 2015, s. 1).

Çalışmada incelenen dönemde gündem oluşturan haber temaları ve derneğin yer bulduğu gazetelerin ideolojik pozisyonlarından hareketle, gerek ulusal, gerek bölgesel ve yerel gazetelerde yer alan Mülteci-Der konulu haber gündemlerinde konunun siyasallaştığı, iç politika malzemesi olarak kullanılarak araçsallaştırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda konuyu siyasal iktidara muhalif argümanlar üretmek amaçlı olarak araçsallaştıran medya ve sivil toplum kuruluşları bulunduğu gibi sorunları ve eleştirileri dile getirmekten kaçınan ve bu çerçevedeki haberleri görmeyip yer vermeyerek konuya tek açıdan yaklaşan kuruluşlar olduğu da söylenebilir. Dolayısıyla konuyu siyasal yaklaşımlar ötesinde insan hakları bağlamında ele alması ve insani duyarlılıkları harekete geçirme noktasında katkı sağlayarak gündem oluşturması beklenen sivil toplum kuruluşlarının ise tüm kamuoyuna ve topluma seslenebilmesi için mülteciler konusunda siyasallaşmış, iç politika malzemesi yapılarak siyasal arenada içi boşaltılmış söylemlerle de mücadele etmesi gerekmektedir. Ancak insani bakış açısı diğer amaçların önüne geçerek temel amaç edinildiğinde ve bu yöndeki yaklaşımlarla çalışmalar yürütüldüğünde konunun kamuoyunda gerektiği ölçüde ve doğru şekilde yankı bulması sağlanmış olacaktır. Son olarak, mülteci sorunu hakkında sivil toplum ve medyanın siyasal angajmanları ötesinde, insan odaklı bir yaklaşımı öncelemesine ihtiyaç bulunduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- Akşit, B. (2005). Türkiye'de sivil toplumun Batılı anlamda hiçbir karşılığı yoktur. (Kolektif) *Sivil toplumu konuşmak*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aslan, S. (2010). Sivil toplum ve demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 357-374.
- Aylan gibi ölmek istemiyoruz. (2015, 6 Eylül). *Yeni Asya Gazetesi*.
- Bayhan, V. (2002). Demokrasi ve sivil toplum örgütlerinin engelleri: Patronaj ve nepotizm. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 1-13.
- Bekiroğlu, O. (2008). Yerel kamuoyunun oluşumunda yerel basının rolü-Trabzon örneğinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 131-151.
- Bektaş, A. (2000). *Kamuoyu iletişim ve demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bostancı, N. (2011). *Siyaset ve medya alacakaranlığın iki atlası*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Bu soruna bütün dünya el vermeli. (2015, 10 Eylül). *Ege Telgraf Gazetesi*.
- Cılızoğlu, Y. G., & Karagöz, Ö. E. (2007). *Sivil toplum örgütlerinin kamuoyu oluşturma süreci petrol iş sendikası kampanya analizi*. İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Çaha, Ö. (2005). Sivil toplum üstüne. (Kolektif) *Sivil toplum ve demokrasi*. 1. Basım, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın Türkiye'de kadın ve sivil toplum*. 2. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çaha, Ö. (2012). *Aşkın devletten sivil topluma*. 5. Baskı, Ankara: Orion Kitabevi.
- Çağlar, İ., & Özkır, Y. (2015). Suriyeli mültecilerin Türkiye basınında temsili. K. İnat & M. Ataman (Ed.) *Ortadoğu Yılığ*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Çelik, A., & Aykanat, Ş. (2006). Sivil toplum örgütlerinin siyasal iktidarı etkileme yöntemleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 215-226.
- Devran, Y. (2010). *Haber söylem ideoloji*. 1. Baskı, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Emini Tufan, F. (2013). Sivil toplum kuruluşlarının politika belirlemedeki rolü: Tüsiad örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 43-56.
- Erdoğan, M. (1998). *Liberal toplum liberal siyaset*. 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Girgin, A. (2002). *Haber yazmak*. İstanbul: Der Yayınları.
- Girgin, A., & Özay, S. (2013). *Haber yazmak*. 4. Basım, İstanbul: Der Yayınları.
- Göker, G., & Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 41, 229-256.
- Kavlak, İ. V. (2011). Mülteci hakları. Ö. Gökmen (Ed.) *Türkiye'de hak temelli sivil toplum örgütleri*. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık.
- Gunter, B. (2000). *Media research methods, measuring audiences, reactions and impact*. London: SAGE Publications.
- İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Kapani, M. (2009). *Politika bilimine giriş*. 23. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kaypak, Ş. (2012). Devletten yerel yönetime değişim sürecinde sivil toplumun yeni yüzü. *BEU SBE Dergisi*, 1(1), 34-57.
- Kazaz, G. (2015, 11 Eylül). Avrupa'ya mülteci akını. *Agos Gazetesi*.
- Kutlu, Z. *Bekleme odasından oturma odasına: Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme*. Açık Toplum Vakfı-Anadolu Kültür ortak projesi.

- 12.06.2016 tarihinde <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/medya/02062015beklemeodasi.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim sözlüğü*. 5. Basım, Ankara: Ayraç Kitapevi.
- Mülteci-Der (Mültecilerle Dayanışma Derneği). (2016a). *Hakkımızda*. 01.06.2016 tarihinde <http://www.multeci.org.tr/hakkimizdaDetay.aspx> adresinden edinilmiştir.
- Mülteci-Der (Mültecilerle Dayanışma Derneği). (2016b). *Mülteci hakları koordinasyonu basım açıklaması : Türkiye Suriye'den gelen mültecilere kapılarını açmalıdır* . 01.08.2016 tarihinde <http://www.multeci.org.tr/haberdetay.aspx?Id=134>, adresinden edinilmiştir.
- Mültecilerin yaşamı çizgilere yansıdı. (2015, 19 Ekim). *Mersin Hakimiyet Gazetesi*.
- Oktaç, E., & Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesinin bir aracı olarak sivil toplum kuruluşları Türkiye için kısa bir değerlendirme. *KMU İİBF Dergisi*, 11(16), 172-186.
- Omaklılar, D. (2015, 3 Eylül). Güvenli bölgede yaşamak yetmez. *Hür Işık Gazetesi*.
- Özcan, A. (2005). Sivil toplumda uzlaşmacı düşünce yaygınlaşmalı. (Kolektif) *Sivil toplumu konuşmak*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Özerkan, Ş., & İnceoğlu, Y. (1997). *İletişimde etkileme süreci seçim kampanyalarından örneklerle*. 1. Basım, İstanbul: Pan Yayınları. İstanbul.
- Perşembe, N. (2015, 17 Ağustos). Siz de birgün mülteci olabilirsiniz. *9 Eylül*.
- Polatlı, A. (2015a, 15 Eylül). Ege kıyılarında nöbet tutmalıyız. *Haber Ekspres*.
- Polatlı, A. (2015b, 25 Eylül). 10 yıl sonra Suriyeli çeteleri konuşacağız. *Haber Ekspres*.
- Rigel, N. (1993). *Medya ninnileri*. 1. Baskı, İstanbul: Sistem Yayıncılık ve Matbaacılık.
- Sağlıktan eğitime barınmadan para kazanabilmeye sorun yaşıyorlar. (2015, 22 Haziran). *Gaziantep Sabah*.
- Severin, J. W., & Tankard, W. J. (1994). *İletişim kuramları: Kökenleri, yöntemleriyle kitle iletişim araçlarında kullanımları*. 1. Baskı, Askışehir: Kibele Sanat Merkezi.
- Sözen, E. (1999). *Söylem belirsizlik mübadele bilgi/güç ve refleksivite*, 1. Basım, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Suriyeli çocukların uçurtma heyecanı. (2015, 22 Haziran). *Yeni Asır Gazetesi*.
- Tuğsuz, N., & Yılmaz, A. (2015). *Siyasi partilerin mülteci politikaları*. İstanbul: Seta Yayınları Raporu.
- Ud, M. (2015, 25 Eylül). İzmir mülteci dostu olmalı. *Günlük Evrensel Gazetesi*.
- Uluç, A. V. (2013). Türkiye'de sivil toplum ve demokrasi ilişkisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 401-409.
- Ürek, M., & Doğan, N. (2011). *Lobicilik ve baskı grupları: Devlet, sivil toplum ve demokrasi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Yavuz, C., & Kaynar, İ. (2015). Kamuoyu oluşumunda stratejik bir araç olarak sivil toplum kuruluşları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 183-196.
- Working with civil society in foreign aid. (2016). *UNDP*. 05.06.2016 tarihinde <http://www.cn.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH03%20Annexes.pdf>, adresinden edinilmiştir.
- 2.5 milyon mültecinin sorunu Türkiye'ye kaldı. (2015, 2 Aralık). *Son Dakika Gazetesi*.